

УДК 378.147:37.011.3-051:[316.48:005.336.2]:[159.942:159.925]
DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.5/14>

Пухно С.В.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Щербак Т.І.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В статті представлено теоретичний аналіз поняття конфліктологічної компетентності, як складової конфліктологічної культури майбутніх вчителів, а також аналіз когнітивного, мотиваційного, емоційно-вольового, рефлексивного та поведінкового компонентів цієї компетентності. Визначено роль навчальних дисциплін «Психологія» та «Психологія освіти» у формуванні конфліктологічної культури фахівця. Розкрито значення сформованих когнітивного, афективного та конативного компонентів емоційного інтелекту у забезпеченні конструктивного підходу до вирішення конфліктів та прогнозування виникнення конфліктних ситуацій. Представлено теоретичний аналіз поняття «емоційний інтелект» та його складових. Розкрито особливості взаємозв'язку конфліктологічної компетентності та емоційного інтелекту. Подано теоретичний огляд наукових пошуків вітчизняних та закордонних дослідників. Висвітлено феномен психологічної готовності до управління емоціями, як інтегративної особистісної якості майбутнього фахівця. Окреслено вимоги щодо уміння майбутніх вчителів керувати власними емоційними станами. Проаналізовано результати експериментального дослідження когнітивного, афективного та конативного компонентів емоційного інтелекту студентів закладу вищої освіти як складових конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів. Визначено рівні сформованості компонентів емоційного інтелекту студентів. Діагностовано здібності особистості розуміти відносини, що репрезентується в емоціях, а також – здатність керувати власною емоційною сферою та приймати рішення. Визначено високий та достатній рівень розвитку складових емоційного інтелекту майбутніх вчителів: емоційної обізнаності; управління власними емоціями, емпатії, розпізнавання емоцій інших. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки педагогів в закладах вищої освіти України.

Ключові слова: конфліктологічна культура особистості, конфліктологічна культура фахівця, конфліктологічна компетентність, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. На сьогодні вагомим значенням серед завдань закладів вищої освіти щодо підготовки майбутніх вчителів набуває завдання формування компетентних фахівців, які здатні до виконання завдань професійної діяльності у складних умовах життя, – таких, які, в більшості випадків, потребують швидкого прийняття рішення, усвідомленого відношення до вибору конкретних дій та прогнозування їх наслідків, що неможливо без сформованих навичок особистісної емоційної саморегуляції. Педагогічна діяльність, як «суб'єкт-суб'єктна» діяльність, побудована на постійній взаємодії педагога з учасниками освітнього процесу, передбачає наявність сформованих когнітивного, афективного та конативного компонентів емоційного інтелекту. Згідно дослідження К. В. Максьом, представлені структурні елементи виконують комунікативну функцію і постають,

відповідно, складовою конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів, що забезпечує конструктивний підхід до вирішення конфліктів та прогнозування виникнення конфліктних ситуацій. Вказане позначається не лише на виконанні вчителем завдань професійної діяльності, але і на особистісному та професійному розвитку особистості [4, с. 164–171].

Конфліктологічна компетентність є складовою таких понять, як «конфліктологічна культура особистості» та «конфліктологічна культура фахівця». Конфліктологічна культура особистості полягає в спрямованості та вмінні людини попереджувати та вирішувати соціальні конфлікти, що є важливим фактором соціалізації особистості в сучасних складних умовах життя. Згідно досліджень О. С. Жук, М. І. Кабачинського, Н. В. Підбуцької, поняття «конфліктологічна культура фахівця»

фіксує компетентність у реалізації людиною професійних функцій в умовах конфлікту [2, с. 300–303].

Відповідно досліджень О. А. Зарічанського, М. І. Кляп, сучасні умови життя потребують активізації досліджень з питань формування конфліктологічної культури фахівця під час підготовки молодих людей в закладах професійно-технічної та вищої освіти, оскільки на сьогодні, на жаль, умови професійного середовища є конфліктогенними [1, с. 237–241].

В процесі вивчення навчальних дисципліни «Психологія» та «Психологія освіти», що входить до кола професійної підготовки майбутніх вчителів в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, відбувається оволодіння студентами та магістрантами наукових знань сучасної соціальної та педагогічної психології, конфліктології та навичок конструктивної взаємодії як складових конфліктологічної культури фахівця. Також, в ході вивчення вказаних дисциплін, відбувається оволодіння студентами навичок самодіагностики психологічних особливостей з метою потенційної психологічної корекції. На сьогодні не втрачає актуальності проблема формування конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів та розвитку складових емоційного інтелекту студентів шляхом впровадження в освітній процес закладу вищої освіти інноваційних освітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців представлені в дослідженнях Т. Дзюби, О. С. Жук, О. А. Зарічанського, М. І. Кабачинського, М. І. Кляп, І. В. Козич, Н. В. Підбуцької, С. С. Філь, Л. Ярослав та багатьох інших. Питання щодо формування конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів висвітлені в авторських публікаціях [9, 10, 11].

Конфліктологічна культура, за А. А. Вербицьким, М. Кляп, Н. В. Підбуцькою [1, 2], С. С. Філь [13], характеризує суб'єкта праці, що здатний до виконання діяльності в конфліктогенному професійному середовищі, а саме – здатності конструктивно розв'язувати конфлікти та долати протиріччя взаємодії. Конфліктологічна культура ґрунтується на усвідомленні цінностей особистості, співробітництва, і реалізується в ефективному управлінні конфліктами, прогнозуванні їх наслідків. Визначена культура є компонентом професійної культури фахівця, яка забезпечує самореалізацію особистості як суб'єкта професійної діяльності.

До структури конфліктологічної культури фахівця відносяться: конфліктологічна грамотність (здатність застосувати знання на практиці, фактично – наявність сформованих компетентностей поведінки в конфлікті і вирішення конфліктів); конфліктологічна готовність як здатність діагностувати конфліктну ситуацію та прогнозувати наслідки поведінки в конфлікті); конфліктологічна компетентність (вміння фахівця на основі відповідних знань керувати конфліктами відповідно до конкретних ситуацій взаємодії суб'єктів спілкування). Вказане передбачає наявність психологічних знань, відповідних якостей особистості, вмінь та навичок з метою управління конфліктами [9, с. 589–607].

За Т. Дзюбою, конфліктологічна компетентність полягає у можливостях фахівця визначати закономірності динаміки конфлікту з метою конструктивного розв'язання протиріч, можливостях критичного аналізу особистісних характеристик, оволодінні технологіями розв'язання конфліктів [13, с. 20–21]. За І. В. Козич, конфліктологічна компетентність передбачає наявність сформованих вмінь щодо прогнозування конфліктних ситуацій, можливостей їх змінювати і використовувати для досягнення власної мети [13, с. 21].

Конфліктологічна компетентність неможлива без розвитку складових емоційного інтелекту, побудованого на самопізнанні власних психологічних особливостей. Підготовка майбутніх вчителів потребує зосередження на процесі розвитку вмінь керувати власною емоційно-вольовою сферою. На сьогодні емоційний інтелект постає у своєрідній єдності емоційно-вольових та інтелектуальних процесів. Дослідження поняття емоційний інтелект представлено в працях Н. В. Ковриги, О. О. Лелюх-Степанчук, К. В. Максьом, І. Матійків, С. М. Могилястої, В. В. Москаленко, Е. Л. Носенко, М. М. Рева та ін.

На сьогодні постає проблема розвитку емоційного інтелекту як складової конфліктологічної компетентності студентів – майбутніх вчителів під час їх навчання у закладах вищої освіти України.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в проведенні теоретичного аналізу понять «конфліктологічна компетентність», «емоційний інтелект» та його складових, а також організації і проведення експериментального дослідження когнітивного, афективного та конативного компонентів емоційного інтелекту студентів закладу вищої освіти як складових конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу. Згідно досліджень Г. С. Бережної, конфліктологічна компе-

тентність вчителя – це інтегративне поняття компоненту професійної компетентності та вид спеціальної компетентності. Конфліктологічна компетентність містить інформаційний компонент (знання природи конфлікту, типології, структури, динаміки, специфіки конфліктної взаємодії, механізмів вирішення конфліктів), операційний компонент (вміння впливати на конфліктну ситуацію; конструктивно її вирішувати; брати на себе відповідальність за наслідки), аксіологічний компонент (полягає в мотиваційній, рефлексивній, вольовій, емоційній функціях управління конфліктами) [9, с. 589–607].

Рівень сформованості конфліктологічної культури майбутнього вчителя виражається в конфліктологічній компетентності і, за Л. Ярослав, містить: когнітивний компонент – систему наукових знань про конфлікт; мотиваційний компонент полягає в спрямованості особистості на конструктивне вирішення конфлікту; емоційно-вольовий, рефлексивний компонент виражається в здатності до самоаналізу людиною власної поведінки, аналізу особистісного потенціалу та потенціалу опонента; поведінковий компонент полягає в розумінні та володінні стратегіями поведінки в конфлікті [14, с. 56–62]. Вважаємо, що ґрунтовність дослідження щодо конфліктологічної компетентності потребує аналізу поняття емоційний інтелект. Емоційний інтелект, з точки зору сучасних дослідників, є найважливішим компонентом життєдіяльності особистості, що не лише надає можливість самопізнання, але й забезпечує правильне розуміння емоційних станів інших, уміння емоційно адекватно реагувати на певні життєві ситуації [3, с. 83–92].

Поняття емоційного інтелекту як особливого типу інтелекту, представлено в дослідженнях Дж. Мейера, П. Селовеї (1990). Запропонована дослідниками модель інтелекту передбачає розвиток певного рівня когнітивних здібностей й умінь, полягає в можливостях аналізу людиною власних емоцій та емоцій інших людей, використання контрольованих емоцій для підвищення ефективності інтелектуальної діяльності, розуміння значення емоційної сфери особистості і можливостей керувати її складовими [7, с. 203–210].

Згідно наукових дослідницьких пошуків І. Матійків [5], на основі аналізу здобутків дослідника Д. Люсіна (2004), під поняттям емоційний інтелект розуміється здатність людини до розуміння власного емоційного світу і емоцій інших людей. Ця здатність ґрунтується на розвитку такого перцептивного механізму комунікативної

структури особистості як ідентифікація, усвідомлення причин і наслідків переживання людиною тих чи інших емоційних станів і управління ними (контроль інтенсивності проходження емоцій, їх зовнішнього вираження, тощо). Згідно теоретичним конструктам І. Матійків, змістовою характеристикою емоційного інтелекту сучасного фахівця є сукупність здібностей і вмінь розуміти і управляти власними емоціями, а також розуміти і впливати на емоції інших людей. Відповідно дослідження Е. Л. Носенко, на сучасному етапі розвитку суспільства, емоційний інтелект потрібно розглядати не як систему специфічних здібностей та стійких особистісних характеристик, а як форму прояву рефлексивної свідомості особистості [8, с. 116–123].

Емоційні властивості людини залежать від індивідуально-психологічних та характерологічних особливостей особистості, щодо походження, прояву і впливу на власну діяльність яких сучасний фахівець повинен бути обізнаним. З точки зору сучасних дослідників, управління емоціями – це вміння, що розвиваються в процесі навчання та виконання завдань практики, і, відповідно, людина, що володіє визначеними вміннями здатна досягати емоційної рівноваги під час виконання завдань професійної діяльності та міжособистісної взаємодії, контролювати емоції під час прийняття рішень, тощо. Вважаємо, що для опанування емоційними вміннями, крім постійного тренування у вигляді виконання завдань практики, необхідним є формування психологічної готовності до управління емоціями, яка розглядається як інтегративна особистісна якість майбутнього фахівця – розуміння потенційного існування проблемних ситуацій і готовності до їх вирішення, збереження самоконтролю, швидкого реагування та адаптації в нових умовах.

Вказане потребує розвитку компонентів емоційного інтелекту людини як фахівця, а саме: когнітивного компоненту, що містить вміння ідентифікації емоцій, усвідомлення і аналізу емоційних проявів та встановлення причинно-наслідкових зв'язків в емоційній сфері; афективного компоненту, що полягає в можливостях керування емоціями, наявності ціннісних орієнтацій особистості, емоційному ставленні, розвиненій емпатії; конативного компоненту – спрямованості на емоційне пізнання; емоційну активність; сформованість самомотивації [4, с. 164–170].

Відповідно, сучасний вчитель повинен, передусім усвідомлювати власні емоції та почуття, їх ідентифікувати, аналізувати, розуміти причини

виникнення і можливі наслідки їх проявів. Компетентність вчителя полягає в уміннях керувати власними емоційними станами, приймати відповідальність за їх прояви; толерантно виявляти власні емоції та почуття; володіти прийомами психофізіологічної саморегуляції; працювати над розвитком емоційної стійкості та саморегуляції в стресових ситуаціях та складних життєвих ситуаціях; володіти знаннями та вміннями щодо відновлення емоційної рівноваги; володіти навичками вольового самоконтролю; розуміти емоційні стани співрозмовника на основі діагностики невербальних засобів спілкування. Також, компетентність вчителя полягає в розумінні проявів емоцій та почуттів інших людей, причин їх виникнення та можливостей розпізнавання; володіння здатністю «ставити» себе на місце іншої людини; надавати емоційну підтримку. На основі вищевказаного, сучасний вчитель оволодіває можливістю управляти емоційною атмосферою процесів комунікації; зменшувати емоційну напругу соціальних контактів; конструктивно вирішувати конфлікти; долати бар'єри спілкування; конструктивно відстоювати особистісні кордони.

Розвиток складових емоційного інтелекту та конфліктологічної компетентності, які є взаємопов'язаними поняттями, здійснюється у процесі навчання майбутніх вчителів в закладі вищої освіти та виконання ними завдань практики. Студенти СумДПУ А. С. Макаренка – майбутні вчителі, оволодівають психологічними знаннями в ході вивчення на першому курсі навчальної дисципліни «Психологія» і під час навчання в магістратурі – вивчення дисципліни «Психологія освіти». Дисципліна «Психологія» передбачає вивчення курсів загальної соціальної, вікової психології. Курс соціальної психології містить складові блоку конфліктології, де вивчається феноменологія поняття «конфлікт». Дисципліна передбачає виконання завдань самостійної роботи та можливості практичного використання знань під час вирішення проблемних психологічних задач, що моделюють різні професійні ситуації. В ході практичної роботи з навчальної дисципліни «Психологія», впроваджено дискусії, розв'язання проблемних питань з допомогою, так званого, методу «мозкового штурму», впроваджено метод проєктів. Тренінги, як інтерактивний метод навчання, сприяють формуванню навичок та вмінь конструктивної взаємодії, різних моделей поведінки в конфлікті. Вказане сприяє розвитку компонентів емоційного інтелекту студентів та складових конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів [10, с. 215–236].

З метою вивчення особливостей емоційного інтелекту студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутніх вчителів, було проведено дослідження складових структур емоційного інтелекту як компонентів конфліктологічної компетентності. Для визначення рівня сформованості компонентів емоційного інтелекту студентів було організовано і проведено дослідження на основі методики «Діагностика емоційного інтелекту» (Н. Холла). В дослідженні приймали участь 30 студентів СумДПУ імені А. С. Макаренка – майбутніх вчителів, які вивчали дисципліну «Психологія», виконували завдання педагогічної практики, приймали участь у різномірних наукових конференціях. Метою методики є виявлення здібності особистості розуміти відносини, що репрезентується в емоціях, а також – здатність керувати власною емоційною сферою під час прийняття рішень щодо розв'язання життєвих та професійних проблем. Методика складається з 30 тверджень, що містить п'ять шкал: 1) емоційна обізнаність; 2) управління власними емоціями (емоційна пластичність); 3) самомотивація (довільне керування власними емоціями); 4) емпатія; 5) розпізнавання емоцій інших (вміння впливати на емоційний стан інших людей) [6, с. 164–171].

В результаті дослідження визначено наступне. У 20% учасників експерименту високий рівень, у 63,3% – середній і у 16,7% низькі показники за шкалою «емоційна обізнаність». Студенти, у яких високі показники за визначеною шкалою, здатні об'єктивно розпізнавати власні емоції та почуття, визначати їх особливості, причини виникнення та динаміку проходження, діагностувати взаємозв'язок емоційно-чуттєвої сфери та зовнішніх реакцій. Для студентів з низькими показниками за цією шкалою, характерним, як правило, є недостатньо розвинені можливості до диференціації особливостей власної емоційної сфери.

Що ж до управління власними емоціями, то у 36,6% студентів високі показники за цією шкалою, у 56,7% – середні і у 6,7% низькі. Високі показники за цією шкалою свідчать про сформовані вміння керувати власними емоціями, що є необхідною умовою формування складових конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. У студентів з низькою здатністю до управління власними емоціями виражена несформоване розуміння, що саме є причиною прийняття рішення – почуття чи обґрунтовані умовисновки.

У 26,6% самомотивація на високому рівні розвитку, у 66,7% – на середньому і у 6,7% – на низькому. Показники цієї складової емоційного інте-

лекту розкривають ступінь володіння людиною власними емоціями, показник її емоційного самоконтролю. Студенти, у яких визначено високий та середній показник за цією шкалою володіють вміннями контролювати власні емоційні стани; усвідомлюють причини їх виникнення та перебігу; володіють способами виходити з негативних емоційних станів. Студенти, у яких низькі показники за цією шкалою переживають труднощі щодо усвідомлення справжньої сутності власних емоційних станів та почуттів; вони, як правило, не володіють навичками виходити з негативних емоційних станів.

Високий рівень розвитку емпатійних тенденцій продемонстрували 23,3% студентів, 56,7% – середній і 20% низький. Емпатія, що полягає у можливостях співчуття та співпереживання відіграє значну роль у педагогічних здібностях вчителя. Студенти з високим рівнем розвитку емпатійних тенденцій більш чуттєво розуміють особливості всіх складових взаємодії – ставлення людей один до одного, їх почуття, особливості психічних і емоційних станів інших. Вони схильні демонструвати співпереживання, співчуття. Проте, вважаємо, високі показники за цією шкалою свідчать про можливість швидкого емоційного вигорання, і, відповідно, ці студенти потребують подальшої роботи з практичними психологами щодо діагностики індивідуально-психологічної сфери та оволодінні навичками емоційного самозбереження та відновлення. Низькі показники за вказаною шкалою свідчать про егоцентровану спрямованість особистості, низький рівень мотивації щодо педагогічної діяльності. Ці студенти потребують подальшої роботи з практичними психологами щодо діагностики особистісної сфери, участі в тренінгових програмах розвитку комунікативної компетентності, розвитку мотивації професійної діяльності.

На високому рівні розвитку оцінили вміння розпізнавання емоцій інших 16,7% студентів, 50% – на середньому і 33,3% – на низькому. Високі показники за цією шкалою забезпечують важливу функцію педагогічної діяльності – організація ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зокрема, – в системі «вчитель-учень», і підтримка продуктивного зворотного зв'язку. До того ж, високі показники за цією шкалою забезпечують ефективне виконання вчителем завдань професійної діяльності на основі високого рівня розвитку у них прогностичної функції.

Для студентів з високими та середніми показниками за шкалами дослідження емоційного

інтелекту характерним є інтерес до інших людей, здатність створювати емоційно сприятливу атмосферу взаємодії, здатність до співпереживання та співучасті, що виконує роль емоційної ланки між суб'єктами взаємодії. Для таких студентів, як правило, характерним є розуміння емоційного стану іншої людини з метою «поставити» себе на місце партнера. Вважаємо, що розвитку ідентифікації сприяє виключно організація викладачами закладу вищої освіти завдань, що передбачають активну міжособистісну взаємодію студентів в умовах дистанційного навчання. Серед загроз для емоційно чутливих людей – потенційна можливість експлуатації егоїстичними особами, що часто спостерігається в конкурентній взаємодії. Емоційно чутливим людям важливо володіння вміннями відстоювання власних інтересів, особистісних кордонів, диференційованого відношення до оточуючих, вироблення прийомів емоційного захисту.

В педагогічній діяльності емоції виконують значну роль: формування емоційно позитивної мотивації до навчання, здатність викликати і підтримувати позитивні емоції в процесі пізнання, підтримка позитивного емоційно сприятливого клімату в групі – це своєрідні мотиваційні компоненти, в основі яких розвиток складових емоційного інтелекту вчителя. Вважаємо, впровадження в освітній процес закладу вищої освіти інтерактивних методів навчання (евристична бесіда, метод «вільний мікрофон», мозковий штурм «brainstorm», тренінгів комунікативної та конфліктологічної компетентності), будуть сприяти розвитку складових емоційного інтелекту як компоненту конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів [11, с. 309–311].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Конфліктологічна компетентність студентів закладів вищої освіти – майбутніх вчителів, є необхідною умовою ефективності їх педагогічної діяльності, професійної самореалізації. Визначена компетентність містить когнітивний компонент, як систему наукових знань про конфлікт; мотиваційний компонент, що полягає в спрямованості особистості на конструктивне вирішення конфлікту; емоційно-вольовий, рефлексивний компонент, що виражається в здатності до самоаналізу людиною власної поведінки, аналізу особистісного потенціалу та потенціалу опонента; поведінковий компонент, що полягає в розумінні та володінні стратегіями поведінки в конфлікті. Резюмуючи висновки дослідників, виходимо з твердження про розуміння емоційного інтелекту

як здатності до ідентифікації та управління емоціями. Відповідно, розвиток компонентів емоційного інтелекту впливає на формування конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя.

Результати експериментального дослідження щодо визначення рівня розвитку когнітивного компоненту, що проявляється в емоційній обізнаності та розпізнаванні емоцій інших; афективного компоненту, що полягає в управлінні своїми емоціями та розвитку емпатії; когнітивного компоненту що виражається в самомотивації, свідчать про високий та достатній рівень розвитку визначених складових емоційного інтелекту майбутніх вчителів. Так, у більшості студен-

тів визначено високі та середні показники емоційної обізнаності; управління власними емоціями, самомотивації, емпатії, розпізнавання емоцій інших.

Розвиток складових емоційного інтелекту як компонентів конфліктологічної компетентності є запорукою професіоналізму, психічного та фізичного здоров'я майбутнього вчителя. Актуальною потребою сьогодення є розширення спектру психологічних знань майбутніх вчителів, впровадження в освітній процес інтерактивних методів навчання, залучення до взаємодії зі студентами фахівців психологічних служб різних закладів, фахівців соціальних служб, тощо.

Список літератури:

1. Зарічанський О. А., Кляп М. І. Формування конфліктологічної культури в майбутніх фахівців сфери туризму. *Науково-інформаційний вісник. Економіка*. 2012. № 6. С. 237–241.
2. Кабачинський М. І., Жук О. С. Конфліктологічна культура як умова професійної успішності сучасного фахівця сфери обслуговування. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 6. Т. 4. С. 300–303.
3. Лелюх-Степанчук О. О. Емоційний інтелект як проблема психологічної науки. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія*. Том. X. Вип. 31. 2018. С. 83–92.
4. Максьом К. В. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 12, вип. 25. 2019. С. 164–170.
5. Магійків Ірина Розвиток емоційних умінь майбутніх фахівців сфери обслуговування: психологічний аспект. [Інтернет ресурс]. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/6865/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA_%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%8C_1.pdf
6. Могиляста С. М. Соціально-психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту в підлітковому та юнацькому віці. *Актуальні проблеми психології* Т. 12. *Психологія творчості*. Вип. 25. 2019. С. 164–171.
7. Москаленко В. В., Максьом К. В. Емоційний інтелект: характеристика феномену та його структурні складові. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Т. 12, вип. 25. 2019. С. 203–210.
8. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія*. Вип. 18, т. 20, № 9/1. 2012. С. 116–123.
9. Пушно С.В. Особливості формування конфліктологічної культури майбутніх вчителів в системі вищої освіти. *Science and education for sustainable development. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology, Katowice Monograph 50. Publishing House of University of Technology, Katowice*, 2022. P. 589–607.
10. Пушно С. В. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх вчителів інформатики, математики, фізики в ході вивчення дисципліни «Психологія». *Формування предметних компетентностей майбутніх вчителів фізики та математики засобами та технологіями сучасного освітнього середовища* : колективна монографія. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2020. С. 215–236.
11. Пушно С. В. Формування конфліктологічної компетентності студентів закладу вищої освіти в ході вивчення дисципліни «Психологія». *Особистісно-професійна компетентність педагога: досвід, проблеми, перспективи* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. Суми : НВВ КЗ СОППО. 2021. С. 309–311.
12. Рева М. М. Характеристика емоційного інтелекту студентів із різним рівнем розвитку комунікативних здібностей. *Психологія і особистість*. 2021 № 2(2). С. 143–153
13. Філь С. С. Визначення, зміст та структура конфліктологічної компетентності студентів – майбутніх фахівців соціономічних професій. *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2011. Т. 123. С. 20–24.
14. Ярослав Л. Психологічний аналіз структури конфліктологічної компетентності майбутнього вчителя. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. № 1. С. 56–62.

Pukhno S.V., Shcherbak T.I. EMOTIONAL INTELLIGENCE AS A COMPONENT OF FUTURE TEACHERS' CONFLICTOLOGICAL COMPETENCE

The article presents a theoretical analysis of the concept of conflictological competence as a component of future teachers' conflictological culture, as well as an analysis of the cognitive, motivational, emotional-volitional, reflective and behavioral components of this competence. The role of the disciplines "Psychology" and "Educational Psychology" in the formation of the specialist's conflictological culture has been determined. The importance of the formed cognitive, affective and conative components of emotional intelligence in providing a constructive approach to conflict resolution and predicting the occurrence of conflict situations has been revealed. A theoretical analysis of the concept of "emotional intelligence" and its components has been presented. The specifics of the relationship between conflictological competence and emotional intelligence has been revealed. A theoretical overview of the scientific research of domestic and foreign researchers has been given. The phenomenon of psychological readiness to manage emotions as an integrative personal quality of the future specialist has been highlighted. The requirements for the ability of future teachers to manage their own emotional states have been outlined. The results of an experimental research of the cognitive, affective and conative components of the emotional intelligence of students of a higher education institution as components of the future teacher's conflictological competence have been analyzed. The levels of formation of the components of students' emotional intelligence have been determined. Person's ability to understand relationships, which is represented in emotions, as well as the ability to manage one's own emotional sphere and make decisions has been diagnosed. A high and sufficient level of development of the components of emotional intelligence of future teachers was determined: emotional awareness; managing one's own emotions, self-motivation, empathy, recognizing the emotions of others. The results of the research can be used in the process of professional training of teachers in higher education institutions of Ukraine.

Key words: *conflictological culture of the individual, conflict-related culture of the specialist, conflict-related competence, emotional intelligence.*